

Biblické žalmy v dejinách kultúry

V dňoch 18.-19. februára 2000 sa v Budmericiach konala medzinárodná konferencia *Preklady biblických žalmov v kontexte problematiky prekladu sakrálnych textov a ich ohlasov v literatúre*. Jej usporiadateľmi boli Ústav svetovej literatúry SAV v spolupráci s Filozofickou fakultou UK a Jednotou prekladateľov a tlmočníkov. Cieľom konferencie bolo priblížiť veľmi špecifickú problematiku prekladu sakrálnych textov, ale aj ich recepciu a reflexiu v dejinách európskej kultúry. Téma zaujala široký okruh prekladateľov a bádateľov, v priebehu jednotlivých pracovných blokov vystúpilo viac ako tridsať prednášajúcich – z Ruska, Nemecka, Rakúska, Talianska, Bulharska, Macedónska, Čiech a Slovenska.

Žalmy vždy patrili k podstatným dielam svetovej literatúry, ako uviedol v otváracom prejave riaditeľ Ústavu svetovej literatúry SAV J. Koška, a ich recepcia, prijatie v národných literatúrach bolo zároveň aj dávaním, otváraním srdca pre to, čo prijímame, ale čo aj obohacujeme našim vlastným životom.

Prvý blok konferencie bol zameraný na všeobecné problémy prekladu (M. Kusá – B. Suwara: *Teoretické aspekty translatológie na Slovensku*) s dôrazom na teóriu prekladu sakrálnych textov. Známa česká slavistka S. Mathauserová priblížila formovanie a kultúrno-historické pozadie prvej teórie slovanského prekladu formulovanej Konštantínom a Metodom v *Prológu k Evanjeliám* a v neúplne zachovanom traktáte o preklade. Poukázala na štyri základné názory, ktoré boli oporou solúnskym bratom v obrane prekladu biblických textov – aj do jazykov iných národov. Podľa nich sa Konštantín a Metod usilovali prekladať hľadaním vhodných ekvivalentov. V ďalších

storočiach sa však tieto názory zmenili pod tlakom strachu z heretických učení a povinné sa zaviedol doslovný preklad. Talianska bádatelka S. Kovarski sa v prednesenom referáte *Translatologija i epistemologičeskiye problemy v podchode k „sviaščennomu tekstu“* dotkla otázky, ako chápať originál biblických textov a rozvíjala myšlienku, prečo sa uplatnila metóda doslovného prekladu vo vzťahu k sakrálnaj literatúre. Prvý blok konferencie uzavreli dva referáty. B. Hochel sa v príspevku *Žalm (i iní) medzi napr. nebom a napr. zemou* pokúsil charakterizovať štyri typy prekladov *Biblie*, ktoré reprezentujú zároveň aj isté vývinové obdobia prekladu biblických textov: misionárske preklady (19. – začiatok 20. storočia), odborné preklady (tridsiate až štyridsiate roky 20. storočia), ekumenické preklady (šesťdesiate roky 20. storočia) a v súčasnosti moderné preklady. Známy ruský bádateľ S. S. Averincev v referáte *Priznanija ruskogo perelagatelja psalmov* priblížil praktickú stránku prekladu žalmov, keďže sám sa pokúsil o umelecký preklad žalmových textov do ruštiny. Vo svojich úvahách zdôraznil nutnosť rešpektovať základný prekladateľský princíp, že totiž dobrý preklad akéhokoľvek textu sa nezaobíde aj bez poznania kultúrneho prostredia, v ktorom pôvodný text vznikol. Na túto myšlienku nadviazali prvé referáty druhého pracovného bloku. Známy slovenský hebreista a exegét starozmluvných textov Juraj Bándy priblížil prítomným *Zákonitosti hebrejskej poézie*. Veľkú pozornosť venoval najmä vysvetleniu špecifickej črty hebrejskej poetiky – paralelizmu membrónu, ktorý predstavuje základný princíp formálnej i obsahovej výstavby žalmových textov. K odkryvaniu zvláštností židovskej kultúry prispel aj referát *Hebrejčina – živá reč žalmov*. Hebreista V. Trabalka sa v ňom

sústredil najmä na tradíciu písomného záznamu *Tóry*. Aj príspevok arabistu J. Paulíného *Sakrálné knihy v semitskom kontexte* sa orientoval na zvláštnosti semitskej kultúry. V zhode s predchádzajúcimi rečníkmi poukázal na to, ako sa nepochopením kultúry židov deformoval význam niektorých pojmov v latinských prekladoch *Biblie*. Podľa rusistu P. Šimu je jedným z najkomplikovanejších prekladateľských problémov nájsť vhodné ekvivalenty pri preklade pojmu srdce, ktorý sa vyskytuje v textoch *Starej i Novej zmluvy*. V textoch pôvodných jazykov obsahuje toto slovo bohatú sieť významov, ktoré by mali byť v preklade adekvátne vyjadrené. Vo svojom príspevku *Preklady žalmových slovných spojení s výrazom „srdce“* však poukázal na zaujímavý fenomén. Ak sledujeme preklady *Biblie* rôznych národov chronologicky, zistíme, že čím sú tieto preklady mladšie, tým je chudobnejšia obsahová škála pojmu srdce, ktorú sú jeho ekvivalenty v prekladoch schopné vyjadriť. Na špecifiká prijímania žalmových textov upozornila O. Kovačičová (*Recepčné determinanty prekladateľských koncepcií žalmov*), pričom sa zamerala najmä na problematiku tzv. dvojitého autorstva biblických textov, na lingvistické problémy korelácie medzi sakrálnym a hovorovým jazykom a na recepčné rozdiely, ktoré prinášali odlišnosti v kultúrnom vývoji západného – rímskeho a východného – ortodoxného kresťanstva. Na túto tému nadviazal aj príspevok známeho ruského bádateľa M. E. Vereščagina *Kirillo – Mefodievskij prevod Psaltyri*.

Väčšina ďalších referátov konferencie sa zamerala na vplyv žalmových textov a ich prekladov na vývin európskych literatúr. Rakúski bádatelia Weidemann Clemens a H. Müllerová informovali prítomných o spoločnom projekte kritického vydania neúplnej zbierky parafráz latinských žalmov Augustína. Nemecká bádatelka E. Seitz sa venovala zvláštnostiam v recepcii biblických žalmov v parafrázach poľských básnikov 16. a 17. storočia –

Mikolaja Sep Szarzynského a Wespazjana Kochowského. J. V. Musakova a R. Lozanova z Bulharska priniesli zaujímavé postrehy z interdisciplinárnej problematiky vzťahu textov a iluminácií v žaltároch bulharskej proveniencie. I. Karačorova sa z textologického hľadiska zamerala na úryvky žalmov, ktoré sa používali v liturgickej literatúre. Známy klasický filológ D. Škoviera sa vo svojom vystúpení na tému *Metrické prebásnenia žalmov v latinskej humanistickej poézii* zamýšľal nad spôsobom modelovania básnickej výpovede slovenských humanistických autorov (Bocattia, Purkirschera, Rubigalla) aplikovaním foriem grécko – rímskej antickej poézie. Z. Kákošová sa v príspevku *Žalmy – tradičný inšpiračný zdroj poézie* zamerala na vzácnu zbierku piesní z konca 16. a začiatku 17. storočia, na tzv. *Fanchalliho kódex*, ktorý obsahuje osem piesní s ľúbostnou tematikou. Autorka sa pokúsila poukázať na to, ako vplývala žalmová poézia aj na iné poetické žánre. Duchovnej piesňovej tvorbe sa venovala T. Vráblová (*K parafrázovaniu žalmov v piesňovej tvorbe Juraja Tranovského*). Poukázala na princípy parafrázovania v tvorbe tohto autora zo 17. storočia, i na to, ako boli ovplyvňované charakterom žánru i básnickým založením Tranovského. Problematikou duchovnej piesňovej tvorby sa zaoberal aj príspevok jazykovedca P. Žeňucha *Paraliturgická pieseň a žalmy v byzantsko-slovanskom obrade*. Za paraliturgické označil gréckokatolícke ľudové a pololudové piesne. Jednu zo zbierok takýchto „novodobých žalmov“ predstavuje zbierka *Bohohlasnik*, ktorej zvláštnosťou bolo, že sa piesne mohli spievať so sprievodom organa (čo je podľa pravoslávneho rítu vylúčené).

Reflexii žalmov v slovenskej poézii 20. storočia (Krasko, Kréméry, Lukáč, Beniák, Žarnov, Kupec a iní) sa venoval prekladateľ a literárny vedec J. Zambor v príspevku *Žalm u Ivana Krasku a v slovenskej poézii 20. storočia*. Prekladateľ M. Richter poukázal na spôsoby aktualizácie žalmov v poézii nikara-

gujského básnika Ernesta Cardenala. Zaujímavým pohľadom na biblické ohlasy v modernej literatúre boli aj príspevky S. Paštékovej *Moderné interpretácie biblických textov v ruskej literatúre 20. storočia* (L. Andrejev) a českého literárneho vedca J. Vorela *Petrohrad A. Belého jako fenomén agnosticizmu*.

Spomienkový charakter mali príspevky M. Rúfusa a V. Turčányho venované prekladateľským problémom spojeným s prebásnením *Knihy žalmov* (Rúfus) a *Piesne piesní* (Turčány). V tomto kontexte bolo zaujímavé vystúpenie poprednej prekladateľky R. Žiaranovej-Dvořákovéj, ktorá hovorila o spôsobe, akým prekladala novozmluvné texty, ktoré vyšli pod názvom *Nádej pre každého* a sú prvým moderným slovenským literárnym prekladom *Nového zákona*. Skúsenosti z vlastného prekladania *Proglasu* do angličtiny predniesla M. Chorváthová.

Posledná časť konferencie sa zamerala na preklady biblických textov do mimoeurópskych jazykov: M. Gálik – *Preklad žalmov v čínštine*, V. Vilhanová-Pawliková – *Preklady biblických textov do afrických jazykov a zrod afrických literatúr*.

Referát P. Herca *Speculative fiction ako vznikajúce náboženstvo* poukázal na znaky modernej fantastickej literatúry, ktoré dokazujú vedomú snahu po vytvorení novodobého náboženského kultu. Sinologička M. Čarnogurská načrtla prekladateľské problémy, ktoré súvisia s kultúrnymi rozdielmi európskeho a čínskeho myslenia (*Taoistické a čchan-budhistické texty a tragédie ich prekladov do európskych jazykov*).

Konferencia jednoznačne poukázala na to, akou živou je problematika vplyvu *Bible* na kultúrne dejiny. Veľkým prínosom tohto podujatia bolo, že sa organizátorom podarilo prizvať bádateľov reprezentujúcich široké spektrum kultúrneho výskumu a rozšíriť tak obzor o iné pohľady a vedecké prístupy.

Timotea Vráblová

K životu a dielu Albína Bagina

Pri príležitosti nedožitých šesťdesiatin literárneho vedca, pedagóga prešovskej i bratislavskej filozofickej fakulty a predovšetkým vzácného človeka PhDr. Albína Bagina, CSc., uskutočnil sa dňa 1. marca 2000 na pôde Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove seminár pod názvom *Albín Bagin. Medzi literárnou históriou a „kritikou sympatie“*. Zámerom podujatia bolo pripomenúť si túto osobnosť slovenskej literárnej vedy ako bádateľa, ale i ako človeka, ktorého život a odvedená profesionálna práca zostávajú dodnes nevyčerpatelnou inšpiráciou nielen pre tých, ktorí ho osobne poznali.

Stretnutie otvoril Vladimír Petrík z Ústavu slovenskej literatúry SAV Bratislava, ktorý vo svojom úvodnom slove situoval osobnosť i dielo Albína Bagina do kontextu slovenskej literárnej vedy a predstavil jeho vzácný osobnostný rozmer. Charakterizoval najzávažnejšie etapy Baginovho odborného pôsobenia a osobitne sa pristavil pri jeho azda najdiskutovanejšom a zároveň najsymbolickejšom texte z posledného obdobia – knihe troch esejí o svetovej literatúre *Traja majstri*, z ktorej možno najzreteľnejšie vyčítať aj intímny Baginov vzťah k fenoménu literatúry. Stanislav Rakús nadviazal na osobnostnú charakteristiku Albína Bagina a predstavil ho ako človeka, ktorý osobitým spôsobom pretavil svoje ľudské kvality do literárnovednej a pedagogickej práce, čím vytvoril jedinečnú a veľmi charakterovú stopu v priestore slovenskej literárnej vedy.

V tejto prvej časti seminára odznali i ďalšie exaktnejšie zamerané príspevky, ktoré reflektovali rozličné stránky Baginovej bádateľskej práce. Prešovskí kolegovia sa v nich postupne venovali jeho komparatistickej, literárnokritickej a interpretačnej metóde. Anna Valcerová v príspevku *Svetová literatúra v interpretácii A. Bagina* sa vrátila k už spomínanej knihe esejí *Traja majstri*, aby oboznámila